

УДК 342.5

**Артем Євгенович ГОЛУБОВ**

*кандидат юридичних наук,  
провідний науковий співробітник НДА з розроблення законодавчих  
та інших нормативно-правових актів  
ІНІ ПМСІТ ХНУВС*

**ВПЛИВ ВИДУ ТА ХАРАКТЕРУ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ  
(ЗЛОЧИНІВ) НА ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ СИСТЕМИ  
КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ**

*Розглянуто питання залежності структури та змісту системи кримінальної юстиції України від безпосереднього об'єкту впливу, яким є девіантна поведінка особи, де в основі ефективності та результативності функціонування цієї системи лежить відповідність засобів впливу тому об'єкту, на який цей вплив здійснюється.*

Утвердження та забезпечення прав і свобод людини, задоволення потреб окремих груп осіб, сприяння існуванню та розвитку суспільства в цілому є пріоритетною сферою діяльності держави та її органів. Це обумовлено тим, що в Україні, хоча і повільно, але продовжується процес розбудови її як дійсно демократичної, соціальної та правової держави. З метою виконання покладених на державу функцій, остання створює та організує діяльність відповідного апарату, який безпосередньо і забезпечує

© Голубов А. Є., 2011

існування, задоволення або реалізацію потреб, прав, свобод та інтересів вказаних суб'єктів. Однак, не всі інтереси та потреби забезпечуються та підтримуються завдяки діяльності держави та її органів. Так, якщо мова йде про девіантні форми поведінки, то з боку уповноважених державних органів вживаються відповідні заходи з метою запобігання та припинення таких видів асоціальної поведінки, яка перешкоджає належному існуванню та розвитку суспільства, його груп та окремих осіб. Відповідно, пошук та запровадження найбільш ефективних та дієвих заходів, методів впливу на таку поведінку з боку державних органів є одним із актуальних завдань держави щодо виконання нею її обов'язку по забезпеченню потреб, прав, свобод та інтересів особи і суспільства.

В контексті вирішення цього завдання відмітимо, що між видами та характером соціально шкідливої та суспільної небезпечної поведінки, а також повноваженнями відповідних державних органів та тими засобами, що вони застосовують, до осіб, які вчиняють такі дії, існує тісний зв'язок у формі залежності. На погляд автора, саме від ознак девіантної поведінки повинна залежати структура та способи діяльності державних органів, які і створені для запобігання та припинення тих чи інших видів асоціальних проявів. Такий підхід дає нам можливість встановлювати те, наскільки створений та функціонуючий орган держави завдяки повноваженням, що йому надані, здатен забезпечити вплив на окремі форми девіантної поведінки. Це також дає можливість визначити те, наскільки ці повноваження (засоби впливу) забезпечують досягнення соціально значимого результату у подоланні окремих форм такої поведінки. Відповідно, коли ми констатуємо неефективність діяльності органу, то цілком обґрунтованою буде постановка питання про необхідність змін у його організаційній структурі, зміні форм та методів його діяльності.

Так, якщо вести мову про найбільш небезпечні форми девіантної поведінки – злочини, то з метою запобігання їм, їх припинення та вжиття щодо осіб, які їх вчинили, відповідних заходів держава створює та забезпечує функціонування системи кримінальної юстиції. Залишаючи

аналіз цієї системи за межами цих тез, лише відмітимо той факт, що на даному етапі розвитку суспільства та держави девіантні форми поведінки, які за своїм характером є злочинами, у переважній більшості випадків їх вчинення стають об'єктами впливу, контролю з боку органів кримінальної юстиції. Відповідно, застосовуючи вище наведений підхід, ми можемо вказати на те, що система кримінальної юстиції повинна мати у своєму складі такі органи та бути наділена таким арсеналом засобів, які дають можливість цій системі забезпечити ефективний та дієвий вплив на злочинність. А методи та способи її діяльності повинні відповідати видам та формам злочинної поведінки. І якщо щодо впливу на девіантну поведінку можна виділити аспект її профілактики, попередження, безпосереднього аналізу самого вчинку та застосування заходів корекції, то система кримінальної юстиції повинна бути організована та діяти у такий спосіб за допомогою таких засобів та методів, що забезпечують ефективний та дієвий вплив на таку поведінку та особу, що її допускає.

Але, якщо проаналізувати сучасний стан злочинності (за даними Держкомстату зареєстровано злочинів у 1990 році – 104199, у 2009 – 146383; засуджено осіб у 1990 році – 369809, у 2009 – 439459), то можна відмітити, що функціонування системи кримінальної юстиції відбувається неналежним чином. При цьому вказаний висновок не враховує істотних недоліків у забезпеченні захисту жертв злочинів. На погляд автора, це є яскравим свідченням невідповідності між характером та видами сучасної злочинної поведінки, її причинами, а також діючою системою органів кримінальної юстиції і тими засобами, що вона застосовує для впливу, контролю над злочинністю. І така констатація знаходить свою підтримку в літературі (А. В. Головка, А. М. Корнозова тощо). Особливо, це стосується висновків вчених щодо типу сучасної системи кримінальної юстиції, який за своєю сутністю є каральним, та таким, що переважно спрямований на застосування примусових заходів впливу у відповідь на вчинення девіантних форм поведінки. При цьому, стосовно злочинів, принаймні щодо переважного числа їх видів, більш ефективними та дієвими, як показує досвід розвинених демократичних країн,

виявляється вжиття заходів ресоціалізації та реабілітації осіб, що порушили закон. Саме тому в переважній більшості країн, зокрема Західної Європи, одним із напрямків розв'язання проблеми попередження та контролю над злочинністю є запровадження альтернативних засобів реагування на злочини та інші правопорушення, у тому числі і введення відмінних від звичайного кримінального провадження процедур.

Така тенденція обумовлює необхідність не тільки зміни структури системи кримінальної юстиції. Наприклад, в частині створення служб пробації, введення у кримінальне судочинства нових запобіжних заходів (наприклад, домашній арешт, електронне спостереження тощо), збільшення у складі Державної пенітенціарної служби України частини закладів з мінімальним рівнем безпеки, розширення системи кримінальних покарань. Вказана тенденція також стосується зміни самих підходів держави до опрацювання засобів впливу та способів контролю над злочинністю та злочинними формами поведінки. Тобто при незмінності форми та призначення системи кримінальної юстиції як сукупності функціонально пов'язаних між собою державних органів, які у своїй єдності утворюють основний засіб впливу та контролю за злочинами зокрема та злочинністю взагалі, зміні підлягає її внутрішній зміст. Останній, як було відмічено на початку тез, складають види державних органів їх повноваження та ті засоби, що вони застосовують при виконанні покладених на них завдань та здійсненні відповідних функцій держави, заради реалізації яких ці органи і було створено. Вважаємо, що у такому разі буде забезпечено не тільки дієвість та ефективність впливу суб'єкта управління (система кримінальної юстиції) на об'єкт управління (девіантні форми поведінки осіб у вигляді злочинів). Такий результат буде обумовлений тим фактом, що об'єкту впливу, його специфіці та особливостям буде належним чином корелювати узгоджена за метою та характеру впливу на нього керуюча система.

Саме тому, є всі підстави для висновку, що діяльність держави по вдосконаленню системи кримінальної юстиції України повинна бути спрямована не на реанімацію та підтримання існування системи карального типу, яка не

відповідає сучасним формам і методам профілактики, попередження та припинення девіантних форм поведінки, ця діяльність повинна забезпечувати побудову такої системи органів впливу та контролю над злочинністю, яка б відповідала тим завданням та функціями, які вона повинна реалізовувати, але забезпечувала це за допомогою сучасних форм, методів та способів зменшення випадків девіантної поведінки.

В цьому контексті актуальності набуває подальше дослідження та практична реалізація питань найбільш ефективних та дієвих методів та способів впливу на таку поведінку з боку держави, а також відповідних процедур їх реалізації. Але, на чому автор особливо акцентує увагу, це може мати місце при неодмінному дотриманні прав, свобод та законних інтересів особи, як основної соціальної цінності демократичної, соціальної та правової держави.

**Одержано 17.03.2011**

*Рассмотрены вопросы зависимости структуры и содержания системы криминальной юстиции Украины от непосредственного объекта воздействия, каким является девиантное поведение лица, где в основе эффективности и результативности функционирования этой системы лежит соответствие средств воздействия тому объекту, на который это влияние осуществляется.*

*The problems of dependence of the structure and content of the system of criminal justice in Ukraine from the direct impact of the object, which is a deviant person, where the basis of efficiency and effectiveness of this system is the compliance of exposure to an object to which this influence is carried out.*